

УДК 371.8:37.034:372

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Городиська В. В.

У статті розглядається роль мультфільмів у моральному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Показано розвивальний вплив мультфільмів на дітей, акцентовано увагу на негативному впливі низки мультфільмів. Розкрито методи і прийоми роботи з мультфільмами, спрямовані на різнобічний розвиток дітей.

***Ключові слова:** діти дошкільного віку, моральне виховання, моральні норми та еталони поведінки, мультфільм, мультфільми-казки.*

В статье рассматривается роль мультфильмов в нравственном воспитании детей старшего дошкольного возраста. Показано развивающее влияние мультфильмов на детей, акцентировано внимание на негативном влиянии ряда мультфильмов. Раскрыты методы и приемы, направленные на разностороннее развитие детей.

***Ключевые слова:** дети дошкольного возраста, нравственное воспитание, нравственные нормы и эталоны поведения, мультфильм, мультфильмы-сказки.*

The author considers the role of animated cartoons in moral education of senior preschool-age children. The article shows developmental influence of animated cartoons on children, draws attention to the negative influence of a range of animated cartoons, and reveals methods and techniques aimed at versatile development of children.

***Key words:** preschool children, moral education, moral norms and standards of behavior, animated cartoon, animated cartoons of fairy-tales.*

Постановка проблеми. Питання морального виховання дітей дошкільного віку споконвіків було і залишається актуальним. Сьогодні нагальною постає проблема, на які зразки опиратися педагогам, батькам, добирати програми та форми роботи із прищеплення дошкільникам моральних норм та еталонів поведінки.

Формування моральних навичок особистості необхідно починати з дитячих років – для того щоб у школі їх лише удосконалювати. Власне, тому педагоги не мають права на помилку у моральному вихованні дошкільників, що надзвичайно важливо у сучасному глобалізованому, інформаційно-заангажованому суспільстві.

Увага до зазначеної проблеми зросла у зв'язку зі щоразу більшою втратою духовно-моральних цінностей та орієнтирів як дорослих, так і дітей у ХХІ ст. Становлення особистості в останні десятиріччя реалізується в атмосфері пропагування суто матеріалістичних низких поглядів на життя, взаємини, поведінку людей. Цьому процесу одноставно сприяє безліч засобів мас-медіа і телебачення.

Як відомо, дитинство – це період життя людини, коли закладаються основи особистісної активності та головні цінності, що визначають якості людини в майбутньому, період оволодіння морально-етичними нормами подальшого дорослого життя. Тому формування моральності у дітей дошкільного віку є надзвичайно важливим і актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розкриття проблеми морального виховання дошкільників зробили Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, Г. Костюк, С. Рубінштейн. Дослідженням закономірностей морального розвитку особистості в дошкільному віці займалися Л. Артемова, Р. Буре, В. Кузьменко, В. Нечаєва та Ю. Приходько.

Формування соціально-моральної компетенції дошкільників є об'єктом наукових розвідок таких вчених, як Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, О. Докукіна, О. Кононко, С. Ладивір, Л. Масол, Т. Поніманська, О. Сухомлинська та ін. Питання морального

контексту мультиплікації та її впливу на дітей старшого дошкільного віку цікавлять багатьох вітчизняних науковців (Н. Гавриш, Г. Гензур, І. Кіндрат, Г. Клокова, М. Поплавський, М. Сітцева, А. Теплюк, І. Халамай та ін.).

Мета статті – довести важливість мультфільмів як незамінного засобу морального виховання дітей старшого дошкільного віку у сучасних вітчизняних ДНЗ.

Зазначимо, що моральне виховання з перших років життя дитини спрямоване на формування у неї системи норм і принципів поведінки, ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб. Адже на цьому етапі закладаються основи її ставлення до інших, різноманітних моральних уявлень, почуттів, звичок, які спрямовують подальше її вдосконалення. Особливо значні зміни відбуваються у мотиваційній сфері дошкільника, що виявляються у розвитку моральних мотивів поведінки, а на етапі старшого дошкільного віку вони набувають супідрядності – підпорядкованості вищій меті. Тому нехтування моральним вихованням у дошкільному віці не можна компенсувати пізніше. Як підкреслював К. Ушинський, пріоритетне завдання вихователя – спонукати вихованця прагнути до високих духовних і моральних ідеалів: "Збудіть у людині щирий інтерес до всього корисного, вищого і морального – і ви можете бути спокійними, що вона завжди зберігатиме людську гідність" [6, с. 387].

Моральне виховання – важливий компонент цілісного педагогічного процесу дошкільного навчального закладу. Суть зазначеного аспекту виховання полягає у тісній взаємодії вихователя і дитини з метою прилучення останньої до вічних духовних цінностей суспільства, формування у неї морального досвіду, виховання високих морально-вольових особистісних якостей і мотивів поведінки.

Як відомо, домінуючим видом зацікавлень дітей дошкільного віку є перегляд мультфільмів, за допомогою якого сучасні педагоги-вихователі можуть практично реалізовувати важливі завдання морального виховання. Процес становлення й розвитку моральної свідомості дошкільнят зазнає впливу багатьох методів та чинників.

Сьогодні відомо багато засобів морального виховання, але, на наше переконання, найменш уживаним у дошкільній є метод показу і пояснення, зокрема під час перегляду мультфільмів, коли має місце чітке тлумачення педагогом ситуацій морального вибору дітей (правди – обману, добра – зла, прекрасного – потворного). До того ж жодна з чинних педагогічних програм і методик не аналізує такого виду діяльності, як перегляд та обговорення змісту мультфільмів (вітчизняних або зарубіжних).

У сучасному ДНЗ метод показу та пояснення здебільшого використовують у вихованні культури поведінки, навичок колективних взаємин вихованців. Дітей систематично і в різних життєвих ситуаціях привчають до моральних способів поведінки: вітатися, прощатися, ввічливо просити про послугу, дякувати, бережливо ставитися до іграшок, дидактичного матеріалу, поважати роботу працівників дошкільного закладу тощо.

На жаль, сучасні педагоги лише нещодавно почали усвідомлювати, задумуватися над тим, що на становлення моральності дошкільнят найбільше впливають улюблені всіма ними мультиплікаційні фільми. Тому сьогодні необхідно детально продумати їх добір, час і місце показу, спосіб з'ясування їх глибоко морального змісту з подальшим поясненням та обговоренням.

Сьогоднішнє телебачення пропонує колосальний набір мультиплікаційних фільмів, причому різного і далеко не завжди позитивного модального змісту, не враховуючи їх величезного впливу на моральну свідомість, моральні почуття та якості дитини. У сім'ях рідко практикують спільний із дорослими перегляд мультфільмів, їх обговорення, засудження зла, схвалення добра тощо. Однак саме зі змісту мультфільмів дитина часто черпає увесь спектр тих правил, норм та еталонів поведінки, які впливають на її психіку, свідомість та формують особистість у майбутньому.

Водночас результати численних наукових досліджень доводять, що не всі педагоги використовують у ДНЗ серед арсеналу своїх виховних засобів перегляд та обговорення мультфільмів, не говорячи вже про т. зв. "фільтрацію" їх змісту з метою впливу на моральне зростання дошкільника. Усі вихователі мають скрупульозно аналізувати зміст пропонованих дітям мультфільмів, обираючи серед медіапродукції твори повчального характеру. Таке відповідальне ставлення педагогів до

відбору фільмів для перегляду пояснюється тим, що, на жаль, далеко не кожний мультфільм у сучасному медіапросторі може позитивно впливати на культурну соціалізованість та моральну свідомість дитини. Проте сучасна культура, точніше, численні елементи т. зв. псевдокультури, занадто рано ознайомлюють дошкільника з тим, що для дитячої свідомості є невчасним і шкідливим, що вона адекватно сприйняти та об'єктивно оцінити поки що не спроможна.

Останні дослідження науковців доводять, що використання мультиплікації – це не просто згаяний час педагогів-вихователів, а один із важливих засобів формування особистості вихованця у ДНЗ. Для дітей дошкільного віку надзвичайно важливими є зміст і сюжети мультфільмів-казок.

Сюжети мультфільмів передбачають стандартні ситуації, в які потрапляють діти в повсякденному житті, у процесі спілкування з іншими людьми; демонструють соціальні норми, правила, ґендерні ролі, цінності й моделі поведінки тощо. Зазвичай дошкільнята відтворюють сюжети переглянутих фільмів, закріплюючи способи дії в тих чи тих реальних ситуаціях. Відомо, що будь-який мультиплікаційний сюжет містить елементи казковості, фантазії, вигадки, таємничості й загадковості. У найбільш відомих казках, за сюжетом яких створюються мультфільми, пропагуються вічні й незмінні моральні принципи. Застосування перегляду мультфільмів – один із важливих шляхів інтеграції художньої літератури, зокрема, втіленої в мультиплікації до освітнього процесу дошкільного навчального закладу.

Такі мультфільми-казки, як "Колобок", "Теремок" тощо, дуже ефективно розв'язують будь-яку життєву емоційну проблему. Їх психологічний сенс і користь для дитини – підготувати її до сприйняття складніших творів. Вихованець навчається послідовно сприймати події, а це розвиває його пам'ять та увагу. Недаремно в народних казках багато повторів. Мультфільми-казки доцільні й у вихованні старших дітей, у яких простежуються гіперактивність, нестійкість уваги, нецільспрямованість, імпульсивність тощо [3, с. 98].

Щоб подолати наявні емоційні проблеми дітей, потрібні складніші мультфільми (екранізовані літературні казки про Буратіно, Чиполіно, Карлсона, народні казки з Бабою-Ягою і Змієм Гориневичем та багато ін.). Проте їх просто недостатньо прочитати або переглянути дітям – їх треба обов'язково програвати. При цьому дитина має "спробувати" себе в різних ролях: побути й Іванком, і Бабою-Ягою. Подумки, граючи роль Баби-Яги, вона вже не так і боїтиметься останньої, бо та стане їй зрозумілішою.

Можна запропонувати дітям малювати казкових героїв у різних ситуаціях, при цьому "проговорювати" їхній вираз обличчя, позу, тобто, коментувати все те, що відбувається на екрані.

Можна добирати мультфільми-казки для показу під час концертної програми. Важливо, щоб дорослі при доборі мультфільмів виходили як із міркувань моралі, так і з того, які емоції відчуває дитина при їх перегляді.

Надзвичайно цінним для педагогів-новаторів є досвід використання терапевтичних казок із метою подолання страхів у дітей старшого дошкільного віку: "Лицар і його зброєносець"; "Будиночок на дереві"; "Дух-кротеня"; "М'ячик"; "Про лялечку, яка була клоуном"; "Кароліна в країні казок"; "Посварені пори року"; "Вовченя і його друг кролик"; "Камінь і човен"; "Про сміливу дівчинку і злого чарівника" [5]. У цих казках мають місце різноманітні суперечливі почуття – неповноцінності, страху і тривоги, агресії, лідерства і підкорення, жадібності, труднощів у спілкуванні. Ці твори слід не лише читати, а й переглядати у мультиплікаційних сюжетах для заспокоєння вразливої нервової системи та психіки дитини.

Сучасна дослідниця О. Васильєва зазначає, що сьогодні надзвичайно ефективним як у моральному, так і в інтелектуальному розвитку дітей є використання відповідних мультиплікаційних та розвивальних фільмів. Вона переконливо доводить, що звичайні заняття у ДНЗ вже себе, на жаль, вичерпали, елемент новизни давно зник. Такі традиційні заняття у дошкільному закладі не можуть дати вихованцям тривалого інтелектуального навантаження. Щоб навчання було цікавим, потрібні заняття нового типу – заняття, які моделюють творчий процес і створюють належний мікроклімат, забезпечуючи можливості для розвитку творчого боку інтелекту. До них і належить використання розвивальних фільмів і мультфільмів. Перегляд відповідних передач призначений сприяти допомогти інтелектуальному

розвитку дитини, бо на екрані "оживають" її фантазії, герої книжок і казок, предмети навколишнього світу, цифри і літери. У цьому й полягає одне з найважливіших завдань дошкільного виховання – розвивальне.

Такі заняття з перегляду мультфільмів у ДНЗ передбачають велику варіативність і розмаїття комбінацій засобів педагогічного впливу:

– кожне заняття є комплексом завдань, які діти виконують під час перегляду фільму;

– завдання дають дитині в різній формі, з різних видів діяльності, з використанням іграшок, наочності, дидактичного матеріалу тощо – і в такий спосіб ознайомлюють дитину з різними способами передачі інформації;

– завдання можуть містити різний діапазон труднощів, тому можуть довго підтримувати інтерес дитини;

– завдання постає перед дитиною не в абстрактній формі, а у формі гри, допомоги казковим героям, тобто у вигляді реальних, відчутних дій, які опираються на емоції малюка;

– більшість мультфільмів і фільмів не вичерпується запропонованими завданнями, а дає змогу дітям, педагогам і батькам виявити творчість, складаючи нові варіанти завдань і розвитку сюжету [1, с. 1–7].

Під впливом низки мультфільмів у дітей формуються неправильні уявлення про правила безпеки, дотримання норм поведінки, мирного співжиття та милосердя, оскільки за будь-яких несприятливих обставин із героями нічого страшного не стається. У цьому сенсі навіть популярний мультфільм "Том і Джеррі" є не досить безпечним у контексті соціалізації дітей, оскільки не викликає у них співпереживання чи співчуття.

На жаль, окремі сучасні мультфільми характеризуються особливо низьким рівнем мовленнєвої культури: вони містять грубі, жаргонні слова, руйнівні для свідомості дитини.

Наприклад, такі слова, як: *шмаркач, тупий, гальмо, бовдур, дебіл, кретин, повний відпад* не лише аморальні, а й негативно впливають на поведінку дітей дошкільного віку, глибоко закарбовуючись у їх пам'яті. У мультсеріалі "Спанч Боб (Губка Боб)" є серії з промовистими назвами: "Ласкаво просимо в помийницю", "Губка Боб і маніяк-душитель" тощо. Також у перекладах багатьох мультфільмів широко використовують жаргонну лексику, як-от: *прикольно* та ін. Сучасна анімація часто-густо пропонує недитячі теми, про що свідчать, скажімо, такі фрази з популярного мультфільму "Шрек": "Будемо розповідати одне одному про любовні пригоди", "Ми сексуальні". Діти, як не прикро, використовують цю лексику, вважаючи її справжньою, живою, "прикольною". Але саме вона стає для них ґрунтом культури мовлення у подальшому.

Дослідниця І. Малай, пропонує в умовах ДНЗ для старших дошкільників, крім **перегляду мультфільмів із бесідою**, проводити низку інших **приємів роботи** з мультфільмом, спрямованих на різнобічний розвиток дитини. Наведемо ті з них, які з успіхом використовуються у практиці сучасних дошкільних закладів [4, с. 20–23].

1. *Прийоми "роботи з мультиками", їх розігрування.* Малюки залюбки перевтілюються в улюблених персонажів, виплескують у грі зайву енергію, борються зі своїми страхами, розв'язують міжособистісні конфлікти [4, с. 21].

Наприклад, після перегляду мультиплікаційного фільму "**Капітошка**" можна запропонувати дітям об'єднатися в пари, одному учаснику уявити себе веселою дощовою краплинкою, а другому – Вовченям і розіграти якийсь епізод. Після цього діти мають пояснити, як Капітошці вдалося перевиховати зле Вовченя. Разом доходимо висновку: усмішка, веселий настрій, добрі вчинки – це запорука міцної дружби, а на добро й інші відповідають добром.

2. *Озвучування мультика.* Діти надзвичайно люблять коментувати мультфільми, які вони дивилися неодноразово. Педагог пропонує вихованцям обрати собі роль "до душі" і вмикати мультфільм без звуку. Діти по черзі проговорюють свої партії". До речі, необов'язково стежити, щоб їхні репліки були близькими до оригіналу, можна дати волю дитячій фантазії: так розвиваються їхні увага, мовлення і креативність.

3. *Живий мультик.* Цей прийом доцільний для проведення веселої фізкультурно-хвилинки. Вихователь розподіляє ролі, розповідає казку, діти уважно слухають і присідають, коли називають їхнього персонажа.

4. *Показ мультфільму у зворотному порядку.* Діти за допомогою невербальних засобів відтворюють сюжет мультфільму у зворотному порядку, за потреби користуються картками з ілюстраціями. У такий спосіб розвиваємо у малят нестандартне мислення, пам'ять, увагу, пізнавальну активність.

5. *Складання власного мультфільму із запропонованих кадрів.* За допомогою мультиплікаційного калейдоскопа (на стрижні – 6 прокручуваних деталей, схожих на 9-гранну гайку діаметром 12 см, на кожній грані – малюнок-кадр із певного мультфільму) діти створюють свій власний мультик, прокручуючи і добираючи кадри. Потім за вибудованими в ланцюжок кадрами розповідають придуманий сюжет. Цей прийом сприяє розвитку творчого мислення, зв'язного мовлення, фантазії дошкільнят.

6. *Стоп-кадр.* Під час перегляду мультика дорослий зупиняє відео у певний момент (визначивши його заздалегідь) і пропонує дітям різні завдання: розглянути деталі пейзажу, інтер'єру, одягу, вираз обличчя персонажа тощо; передбачити подальший перебіг подій; схарактеризувати вчинок персонажа чи подію; описати персонажа тощо.

Використання прийому допомагає дітям краще зрозуміти сюжет, характери персонажів, розвиває уяву, спостережливість та зв'язне мовлення.

7. *Пришвидшена зйомка.* Цей прийом застосовується для дослідження процесів, що повільно здійснюються (наприклад, ріст пшеничного колоска і випікання із зерна хліба, зміна пір року, дорослішання людини тощо). Вихователь пришвидшує розгортання сюжету, застосовуючи монтаж мультика [4, с. 22–23].

Пропонуємо дошкільнім педагогам для творчого використання статтю С. Карпенко, котра займається використанням мультфільмів, власне, з позитивною характеристикою й подає детальний аналіз інтегрованого заняття "Паровозик із Ромашково" для дітей старшого дошкільного віку [2, с. 15].

Висновки. У сучасній дошкільній педагогіці з'ясовують питання використання мультфільмів та їх впливу на моральність вихованців ДНЗ. Науковці увиразнюють основні психологічні чинники ефективного впливу мультфільмів на розвиток моральної поведінки дошкільників: а) підготовленість вихователів до моделювання сюжетів мультфільмів, які найбільше впливають на розвиток моральних якостей дошкільників; б) підготовленість педагогів і дітей до ігрової діяльності; в) позитивний психологічний клімат виховного процесу; г) використання у грі та бесідах із дошкільниками психомистецьких ситуацій із вбудованими відеосюжетами.

Підсумовуючи, ще раз зазначимо, що мультиплікація – це не лише важливий вид мистецтва, а й ефективний розвивальний виховний засіб, який дає змогу в умовах ДНЗ набагато цікавіше розв'язувати різні освітні завдання у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Тому перелік мультфільмів для дітей різного віку має бути ретельно відсортованим, внесеним до сучасних програм ДНЗ і строго керованим вихователем.

Література

1. Васильєва О. Використання мультиплікаційних і розвивальних фільмів у роботі з дітьми / Олена Васильєва // Дитячий садок. – 2013. – № 6. – С. 1–7.
2. Карпенко С. Паровозик із Ромашкового / Світлана Карпенко // Дитячий садок. – 2013. – № 6. – С. 15.
3. Кіндрат І. Р. Вплив сучасного медіапростору на формування світоглядних уявлень дитини дошкільного віку / І. Р. Кіндрат // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 13. – Ч. 3. – С. 94–101.
4. Малай І. Мультіки: поєднуємо приємне з корисним / Іванна Малай // Дошкільне виховання. – 2014. – № 1. – С. 20–23.
5. Моліцька М. Терапевтичні казки / М. Моліцька ; з польс. перекл. О. Мандрика. – Львів : Свічадо, 2011. Кн. 2. – 2011. – 152 с.
6. Ушинський К. Про виховання моральності / К. Ушинський // Ушинський К. Твори : в 6 т. – К. : Рад. школа, 1955. Т. 6. – 1955. – С. 379–389.